

ח"ק א פס' כח

מבוא גדול יש להפסיכולוגיה הפרטית, וכן הכללית, הלאומית והאנושית, עם דרכי ההסברה של ארחות התורה והעבודה. ביחוד אנו צריכים להכנס במעמקי חכמת הנפש, כדי להסביר את תוכנם של המחשבות הפועלות עלינו לרגלי המעשים והדיבורים, שעל ידן אנו נכנסים להבנת כוונת המצוות והתפילה, וגודל ערכן על חינוכנו המוסרי ותיקון העולם בכללו.

אורות ישראל א, ו

שתי נטיות מתרוצצות הננו פוגשים בנפש האדם, לשתי מגמות מחולפות. נטיה למלא את כל שאיפת הרע, את כל התאוות היותר שפלות, בין מצד החומר בין מצד הרוח, שהן עוד מתרחבות ומסבכות בעוזן את האדם, כקנאה ושנאה וכיצא בהן, - ולעומתה לא נוכל להתעלם מלראות את שאיפת הטוב, המתגלה לפעמים ברוחו של אדם, שכל העולם כולו כדאי הוא לה, להשכילו ולהיטיבו, ולמלאות אותו חסד אהבה ואורה. אבל כל נטיה חפצה להתגדר בלבדה ולהיות היא השלטת בקרב הלב ומלאה את כל רוח ונפש. והניגוד הזה הוא מרעיש את הלב וממלא את החיים לחללות, והאדם מתאמץ תמיד איך להשלים בקרבו השלמה פנימית, ובלבד שיחדלו ממנו מצוקות נפשו. והשלום מתכונן ע"י כבישת אחד מן הצדדים בדרך כניעה לצד השני, או - מה שהוא למעלה מזה - בדרך כריתות ברית והתאחדות גמורה, באופן שהצד המנגד מתהפך כולו, עם כל כחותיו, להצד שכנגדו לחם. על כן ישנם שני דרכים בהשאיפה לההשואה של התשוקות, שיסודי חיי האדם, הפרטי והחברותי, נבנים עליהן, והם הם הלוקחים את המקום היותר גדול בכל ערכי החיים וסעיפיהם. הדרך האחד הוא דרך הירידה, כלומר להדריך את האדם בחינוך כזה עד אשר סוף כל סוף ישתקע קול אלהים אשר בלבבו, ויהיה כולו יכול להיות מסור לשאיפותיו המוטבעות בעומק חומרו, ויצר הרע של הכעס והתאוה השנאה והזדון שבנפשו, וזאת היא מחשבת הרשעה, המקפלת את החלק היותר חזק שבקיבוצים האנושיים. הדרך השניה היא דרך העליה, לבקש לחנך את האדם עד שיבא למרום המטרה, שרק קול האלהים ישמע בלבבו, ורק הטוב האור החסד והאהבה יהיה חלקו, זה הדרך הולך ונכבש לאטו, בצעדים מדודים ואופן חשאי למאד. באומות הוגלמה בישראל השאיפה אל השלום העליון, השלום האמתי, שהוא בטוח בנצחוננו, אע"פ שדרכו רחוקה והיא עומדת בקשר מלחמה נגד השאיפה ההפוכה, אשר סופה לפול ולהוכיח את אפסותה לעין כל, ואז יהיה ד' אחד ושמו אחד.

ח"ק ה פס' מג

הטוב והרע איננו מתחיל ומסתיים באדם ובערכיו המוסריים לבדם, מלא עולם הוא מתגלה, ומתיחס לערכי המוסר המעשי והמחשבתי של האדם, כערך הרשמים של ההופעות הכלליות שהוא מקבל אותם, כשבאו לחוג כלי תפיסתו המוחשיים והשכליים. התורה בצורתה המעשית והמוסרית הנתפסת ברעיון, הרי היא מורה את דרך החיים, לסור מן הרע ולדבקה בטוב, לא מצד הערך המצומצם המוסרי, שכבר נכנס בגבול המיוחד של האדם, אלא מצד ערכיהם הכלליים המתרחבים בעולם. מובן שכל ערכי המוסר המוגבל עומדים בצורה יותר מחוטבה ומדוייקת על ידי מה שהם יונקים ממקום כל כך רם ורענן. המחשבות, הרגשות, הפעולות, ההנאות, שהם שואבים את מהותיותם מן הרע הכללי שבעולם, והם ממילא מבצרים אותו במגעם הפרטי, הרי הם האסורים, וכל מה שהוא מוצל מן הרע הכללי, הרי הם מותרים. וכל מה שהוא נשאר מהטוב ותגבורת מעינו, הרי הם מצויים ועומדים לשמור ולעשות. הדרכה עולמית אלהית זו, נאותה לנפשות כאלה שהיחש שלהם עם העולם ומלאו, עם קיומו ופריחתו הכללית, הוא יחש אקטיבי ופועל באורח ישרה ותכופה. וזאת היא גדולתן של ישראל, אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו.

אוה"ק ב עמ' תעו-תעז

עומק טוב ועומק רע

יא

...ברוח האדם, ברצונו, בשכלו ובכל הופעותיו, ספוגה היא התמצית של הטוב והרע הכללי, המתגלה בההויה כולה, ואין לתאר כמה גדולה היא פעולתו של האדם על צחצוח היש ושכלולו. ודאי לא יוכל כל שכל מוגבל לשער את עומק החזיון הזה גם בכללותו, וקל וחומר לתארו לפרטיו, וקל וחומר עוד להנהיג סדר חיים, החודר את כל מערכות הטוב והרע, שהוא מיושר ומכוון להרס את כל בנין הרע, ולשכלל את בנין הטוב, בנשמת האדם, ברצונו, במהותו הפנימית, בשאיפתו הפרטית והכללית, ולא עוד אלא להשפיע מרוחו על רוח העולם, על השאיפה המציאותית וכחותיה, עד כדי התהפכות של נטיה פנימית במעמקי הרע אל מרומי הטוב. משאיפת הריסה, חורבן, החשכה והשפלה, לשאיפת בנין, קוממות, הארה והתרוממות.

יסוד הטוב והרע

יב

הטוב והרע ביסודו הוא הרבה יותר נשגב מהמתגלה ממנו בחיי האדם, היחידי והחברותי. אמנם התוכן המתגלה בחיים הוא מסתעף מהעצמיות של הטוב והרע, אבל יסודו העליון, הטומאה והטהרה, הוא המושקף בחזון קודש, שההדרכות האלהיות פונות אליו. ולפעמים יש שהרע התחתיתי הוא רק רע חיצוני, והוא ספוג טוב עצמי, ולהיפך שהטוב התחתיתי הוא רק טוב שטחי וחיצוני, אבל ספוג הוא ברע עצמי עליון פנימי. ומוציאים אנחנו בזה, שהאמונה והקדושה הוא יסוד ושרש הכל, והוא מלא עצמיות, ונותן חיים ותקוה, בנין והתקיימות הרבה יותר מכל תוכן תרבותי מוסרי שהאדם יכול לסמנו. אמנם להיות מוכשר לחיים כאלה, שעל פי היסוד העליון הם מכוננים, צריך על זה מחצב עם מיוחד, וזהו הרז העליון שבאומת ישראל.